

حقوق سلاح‌های متعارف (سیر تحول، موازین و ملاحظات دفاعی)

نویسنده:

دکتر ناصر سادات

دکتر سید حسن حجاری

معاونت امور بین‌الملل، ارتباطات و مطالعات دفاعی

مرکز مطالعات راهبردی دیپلماسی دفاعی (راد)

سرشناسه : ساعد، نادر، ۱۳۵۳ -

عنوان و نام پدیدآور: حقوق سلاحهای متعارف (سیر تحول، موازین و ملاحظات دفاعی)/نادر ساعد

سید حسن حجازی؛ ناظر علمی قاسم علیدوستی؛ به سفارش مرکز مطالعات راهبردی دیپلماسی

دفاعی، معاونت امور بین الملل، مطالعات و ارتباطات دفاعی.

مشخصات نشر : تهران : راد، ۱۳۹۲.

مشخصات ظاهری : ۲۰۸ ص.

شایک : ۱۲۰۰۰۰ رمال : ۹۷۸۶۰۰۹۳۴۸۱۲۱

وضعیت فهرست نویسی : فیا

یادداشت : کتابنامه .

موضوع ۶: جنگ (حقوق بین الملل)

موضوع: دفع مشروع (حقوق بين الملل)

وہ صوبہ سلاح ہا -- قوانین و مقررات

شناخت افزوده: حجازي، سيد حسن، ۱۳۵۱ -

شناسه اغزود: عبدو، قاسم، ۱۳۴۲ -

شناسه افزوده: ایرا. وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح. معاونت امور بین‌الملل، ارتباطات و

مطالعات دفاعی

رده بندی کنگره ۷۲۳۵۸/اس KZ۶۳۵۸

۲۰۱/۹۸: رده بندی دیویی:

شماره کتابشناسی ملی : ۳۶۲۸۱۶۹

انتشارات:	راد
مؤلف:	دکتر نادر ساعد، دکتر سید حسن حجازی
ناظر علمی:	دکتر قاسم علی دوستی
طراح جلد:	محمد آگاهپور
صفحه آرا و ناظر چاپ:	مجید کرکی
نوبت چاپ:	اول ۱۳۹۲
قطع:	وزیری
چاپ و صحافی:	شریف
قیمت:	۱۲۰۰۰۰ ریال
تیراژ:	۱۰۰۰ جلد
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۹۳۴۸-۱۲-۱

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹	پیشگفتار ناشر
۱۱	مقدمه
۱۷	فصل اول: معیارهای تفکیک سلاح‌های متعارف و نامتعارف در موازین بین‌المللی
۲۰	گفتار اول: مفهوم و معیار سلاح‌های نامتعارف
۲۲	بند اول: مفهوم منتی سلاح‌های کشتار جمعی
۲۴	بند دوم: تعریف مفهوم سلاح در وضعیت معاصر
۲۸	گفتار دوم: رهیافت‌های تسلیلی به حقوق سلاح‌های متعارف
۲۹	بند اول: رویکرد حذف سلاح
۳۱	بند دوم: رویکرد کنترل تسلیحات
۳۵	بند سوم: رویکرد بشردوستی
۴۳	فصل دوم: پیشینه موازین بین‌المللی سلاح‌های متعارف قبل از قرن بیستم
۴۸	گفتار اول: موازین سلاح‌های متعارف قبل از برگزاری کنفرانس صلح لاهه
۴۹	بند اول: قانونگذاری در پرتو کمیسیون نظامی بین‌المللی
۵۰	بند دوم: قواعد موضوعه و دستاوردهای کمیسیون نظامی بین‌المللی پترزبورگ
۵۳	گفتار دوم: پدیداری نظام بین‌المللی کنترل کاربرد سلاح‌های متعارف: دستاورد کنفرانس اول صلح لاهه
۵۵	بند اول: ضمیمه کنوانسیون دوم لاهه در مورد قوانین و عرفهای جنگ
۵۶	۱- اجتناب ناپذیری کاربرد سلاح متعارف در مناسبات بین‌المللی
۵۷	۲- انضباط بین‌المللی در کاربرد اجتناب ناپذیر سلاح متعارف
۵۸	۳- قواعد ناظر بر منع و تحدید تسلیحات
۵۹	بند دوم: اعلامیه اول لاهه دایر بر منع پرتاب نارنجک‌ها و مواد منفجره از بالن‌ها و سایر روشهای مشابه به مدت پنج سال
۶۰	بند سوم: اعلامیه دوم لاهه در خصوص گازهای خفه کننده
۶۰	۱- محتوای تعهد و قانونگذاری بین‌المللی
۶۱	۲- شرایط اعمال تعهد
۶۲	۳- حق خروج و شرایط اعمال آن
۶۲	بند چهارم: اعلامیه سوم لاهه در خصوص گلوله‌های پخش شونده ۱۸۹۹

- ۱- محتوای تعهد و قانونگذاری بین‌المللی ۶۳
- ۲- شرایط اعمال تعهد ۶۴
- ۳- حق خروج از معاهده ۶۴
- فصل سوم: تحول موازین کنترل سلاح‌های متعارف: دستاوردهای کنفرانس دوم صلح لاهه** ۶۷
- گفتار اول: مصوبات کنفرانس اول صلح لاهه ۶۹
- بند اول: کنوانسیون‌ها و اعلامیه‌های ۱۸۹۹ لاهه ۶۹
- بند دوم: توصیه‌های کنفرانس دوم صلح لاهه ۷۱
- بند سوم: پیشنهاد برگزاری کنفرانس سوم صلح لاهه ۷۲
- گفتار دوم: اعلامیه چهارم در خصوص منع پرتاب نارنجک‌ها و مواد منفجره از بالن‌ها (لااهه، ۱۸ اکتبر ۱۹۰۷) ۷۳
- بند اول: محتوای تعهد و قانونگذاری بین‌المللی ۷۳
- بند دوم: موضوع و دامنه زمانی تعهد ۷۴
- بند سوم: شرایط اعمال تعهد ۷۵
- فصل چهارم: موازین بین‌المللی کنترل سلاح‌های متعارف در دوره جامعه ملل** ۷۷
- گفتار اول: معاهده مربوط به کاربرد زرد فسفر و گازهای خفه کننده در جنگ ۷۹
- بند اول: شکل معاهده ۸۲
- بند دوم: محتوای معاهده ۸۳
- ۱- توسعه حقوق بین‌الملل کیفری ۸۳
- ۲- موضوع تعهد ۸۴
- ۳- ماهیت تعهد ۸۵
- گفتار دوم: معاهده محدودیت و کاهش تسلیحات دریائی ۸۵
- فصل پنجم: نسل جدید موازین کنترل سلاح‌های متعارف بعد از تشکیل سازمان ملل متحد** ۸۷
- گفتار اول: رصد اقدامات سازمان ملل متحد در زمینه سلاح‌های متعارف ۹۰
- بند اول: قطعنامه مربوط به سیستم‌های تسلیحاتی با کالیبر کوچک ۹۰
- بند دوم: فراز و فرود جهت گیری در سازمان ملل متحد نسبت به سلاح‌های متعارف ۹۳
- ۱- منع یا تحدید کاربرد سلاح‌های متعارف ۹۴
- ۲- از تحدید کاربرد تسلیحات متعارف تا منع تجارت ۹۷
- ۳- از کنترل تسلیحات متعارف تا خلع سلاح متعارف ۱۰۱
- گفتار دوم: تجزیه و تحلیل کنوانسیون ژنو برخی سلاح‌های متعارف ۱۰۲

۱۰۳	بند اول: ویژگیهای کلی معاهده.....
۱۰۳	۱- کنوانسیون ۱۹۸۰ ژنو به مثابه کنوانسیونی ساختاری و مادر.....
۱۰۴	۲- بشردوستانه بودن و فاصله از ماهیت و رهیافت خلع سلاحی.....
۱۰۶	۳- رویکرد معاهده در تضعیف حتمی امکان کاربرد سلاح متعارف.....
۱۰۷	۴- محدودیت دامنه زمانی شمول معاهده.....
۱۱۷	۵- فقدان تعهدات ماهوی.....
۱۱۷	بند دوم: اصل ناظر بر انعقاد کنوانسیون سلاح های متعارف.....
۱۱۸	۱- تحکیم اصول بشردوستانه در تحدید کاربرد تسلیحات.....
۱۱۹	۲- انگیزه بهیم شدن معاهده در خاتمه رقابت های تسلیحاتی.....
۱۲۰	بند سوم: محتوا و تعهدات ناشی از کنوانسیون ۱۹۸۰.....
۱۲۱	۱- درگیریهای مسلحانه بین المللی و داخلی.....
۱۲۴	۲- آشوب های داخلی و ادامات پلیسی.....
۱۲۵	۳- مساله مداخله بشردوستانه.....
۱۲۹	۴- عدم تاثیر اعمال کنوانسیون بر وضعیت حقوقی طرفهای متخاصم.....
۱۳۳	۵- تاثیر کنوانسیون بر منظومه حقوق بشردوستانه.....
۱۳۴	۶- آئین پذیرش معاهده.....
۱۳۶	۷- ترویج اصول و اهداف کنوانسیون ژنو.....
۱۳۷	۸- کنوانسیون ۱۹۸۰ و شرط مشارکت عمومی.....
۱۳۹	۹- قلمرو مکانی اعمال کنوانسیون.....
۱۴۰	۱۰- خروج از معاهده.....
۱۴۲	بند چهارم: دسته بندی تعهدات ناشی از پروتکل های پنج گانه.....
۱۴۵	بند پنجم: قواعد عرفی ناظر بر کاربرد تسلیحات در حقوق بین الملل عرفی.....

فصل ششم: تحلیل کنوانسیون ۱۹۸۰ و پروتکل های آن از منظر راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی

۱۴۹	ایران.....
۱۵۱	گفتار اول: استراتژی دفاعی جمهوری اسلامی ایران و نیاز ملی به سلاح های متعارف....
۱۵۱	بند اول: پایه های سیاست دفاعی کشور.....
۱۵۲	۱- دفاعی بودن دکتترین نیروهای مسلح.....
۱۵۳	۲- بازدارندگی موثر.....
۱۵۴	الف- بازدارندگی سخت و نرم.....
۱۵۷	ب- بازدارندگی سلبی و ایجابی.....

۱۵۹	۳- متعارف بودن دکترین دفاعی
۱۶۰	۴- همکاری بین‌المللی دفاعی
۱۶۲	بند دوم: معیارهای مورد توجه برای ارزیابی فرصت-تهدید کنوانسیون‌های سلاح‌های متعارف
۱۶۲	۱- درک موقعیت ملی در پرتو محیط امنیتی
۱۶۳	۲- توجه به تحولات بین‌المللی
۱۶۶	۳- شناخت و برآورد تهدیدهای احتمالی
۱۶۸	۴- منابع و اثر بخشی قدرت دفاعی کشور
۱۶۹	گفتا: دوم. وزارت دفاع و ملاحظات راهبردی مرتبط با خط مشی تسلیحاتی
۱۷۱	بند اول: وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح در تأمین تسلیحات متعارف
۱۷۱	۱- ابتکار اصول و خط مشی تسلیحاتی ملی
۱۷۱	۲- ابلاغ سیاست تسلیحاتی به صنایع دفاعی کشور و هدایت روند تحقیقات در صنایع دفاعی
۱۷۲	۳- ایفای مأموریت برنامه و بودجه تسلیحاتی کشور
۱۷۳	۴- تولید تسلیحات و مهمات متعارف
۱۷۴	بند دوم: سیاست تسلیحاتی کشور در پهنه دارین بازدارندگی دفاعی
۱۷۵	۱- رویکرد تقابلی در برابر خلع سلاح
۱۷۷	۲- رویکرد ادغام در سیستم بین‌المللی
۱۷۹	۳- رویکرد متوازن مبتنی بر سیاست دفاعی بازدارنده
۱۸۱	بند سوم: اصول راهنمای دیپلماسی دفاعی در حوزه خلع سلاح و انتشار تسلیحات
۱۸۲	۱- اعتنا به اصل نهاد خلع سلاح جهانی
۱۸۳	۲- اصول ناظر بر کیفیت قبول و اجرای ترتیبات خلع سلاحی
۱۸۴	۳- دیپلماسی خلع سلاح و تدبیر پیشگیری از ایجاد تهدید دفاعی
۱۸۶	۴- دیپلماسی بشردوستی، کنترل و خلع سلاح، پیشران دیپلماسی دفاعی
۱۸۷	۵- بشردوستی در رویکرد ملی دفاعی کشور
۱۸۷	الف- دوجهرگی بشردوستی و لزوم اجتناب از غفلت راهبردی
۱۹۱	ب- رویکرد فرماندهی کل قوا به بشردوستی در نیروهای مسلح
۱۹۵	ج- پیامدهای حقوق بشردوستانه بر قدرت و کارکرد نیروهای مسلح
۱۹۸	نتیجه‌گیری
۲۰۶	منابع و مأخذ پایانی

پیشگفتار ناشر

حقوق سلاح‌ها، متعارف‌شده‌ی ریشه‌ی قالب بندی خاص موازین حقوقی ناظر بر این سلاح‌ها (حقوق درگیری‌های مسلحانه و حقوق خلع سلاح و کنترل تسلیحات به معنای دقیق آن)، از طریق کنوانسیون ۱۹۰۷ سلاح‌های متعارف و پروتکل‌های آن به منصفه ظهور رسیده است. عمده‌ترین تعهد کلی ناشر این معاهده چندجانبه، محدود کردن بکارگیری برخی از انواع سلاح‌های متعارف در طول جنگ و یا ممنوع کردن سلاح‌های متعارفی است که موجب ایجاد جراحت‌های غیرقابل درمان و رنج بیش از حد بر رزمندگان و ارکان نیروهای مسلح می‌شود. ضمن اینکه این تعهدات در کلیه شرایط درگیریهای بین‌المللی و داخلی اعمال می‌شود.

در واقع، چون بر اساس حقوق منازعات بین‌المللی، جنگ باید بر مبنای متعارف کردن توان رزمی دشمن و تضعیف قدرت جنگی نیروهای وی متمرکز شود، استفاده از هر نوع سلاحی که از این هدف فراتر برود (به عنوان نمونه استفاده از سلاح‌های کشتار جمعی یا سایر سلاح‌های مغایر شرع و غیرانسانی که آثاری بیش از اقتضای تحقق این هدف مشروع را دارند)، ممنوع است. این ممنوعیت‌ها یا محدودیت‌های بین‌المللی، امروزه از محدوده کنوانسیون سلاح‌های متعارف (۱۹۸۰ و پروتکل‌های آن) فراتر رفته‌اند و البته، ریشه اصلی این ضابطه را باید در شرع مقدس اسلام جستجو نمود که رعایت حرمت حقوق دشمن در حال نبرد را نیز ضروری شمرده است.

از نظر مفهومی، برخی از این ضوابط حتی در رویه قضاوی بین‌المللی، به عنوان عرف

مسلم احراز شده اند. اینکه این تعهدات بین الدولی، حالت عرفی دارد بدین معنا است که مسئله عضویت یا عدم عضویت در معاهدات راجع به آن دسته از سلاح های متعارف که بر اساس حکم شرع و تشخیص قانونگذار، غیرانسانی محسوب می شوند، تأثیری در عدم شمول این تعهدات ندارد. بلکه اصل بر تکلیف به رعایت آنها است. البته این تعهدات و موازین عرفی، کلی و فاقد دقت در جزئیات و مصادیق هستند. ضمن اینکه اصل «ضرورت نظامی» تا حدودی امکان سازش حقوق دفاعی دولتها با محدودیت های مربوط به کاربرد برخی سلاح ها را فراهم می کند. در واقع، حق دفاع که جزئی از ارکان اساسی حق حاکمیت دولتهاست، دفاع از تمامیت ارضی و استقلال سیاسی از طریق بکارگیری قوای نظامی و تجهیزات جنگی متعارف را همچنان در قلب موازین بین المللی امروز قرار داده است و نمی تواند به بهانه این کنوانسیون ها، توان دفاعی را تضعیف نمود.

اثر حاضر، حاصل پژوهش و گردآوری (حقوقی و دفاعی) و با در نظر گرفتن ملاحظات نظامی و وضعیت دفاعی کشور است. این پژوهش، تحلیل بکارگیری سلاح های متعارف در قالب حقوق درگیریهای مسلحانه است و از این روی، بدون آنکه نتایج و داده ها یا یافته های آن قابل استناد به نیروهای مسلح و این وزارتخانه باشد، زمینه ای مناسب برای واکاوی تعهدات و همچنین ظرفیت های کنوانسیون سلاح های متعارف و پروتکل های آنها از منظر نیروهای مسلح است. با توجه به اینکه کشورمان عضو این کنوانسیون ها نیست، با مطالعه مفاد این اثر می توان برخی از دایر احتیاط نیروهای مسلح نسبت به قبول عضویت در این قبیل معاهدات را با تبیین علم از لحاظ نمود. ضمن تقدیر از نویسنده محترم و همه همکارانی که در نظارت، آماده سازی و تأمین روند نگارش آن همکاری نموده اند، امید است با تولید ادبیات و نشر صحیح دیدگاههای مرتبط با تسلیحات و نوع کنش دولتها نسبت به معاهدات بین المللی مرتبط با آنها، جنبه های علمی و تحلیلی دیپلماسی دفاعی کشور هر چه بیشتر تقویت و تحکیم گردد.

رئیس مرکز مطالعات راهبردی دیپلماسی دفاعی (راد)

دکتر قاسم علی دوستی